

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра граматики англійської мови

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Майя НІКОЛАЄВА

« 26 » 09 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ**

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 035 філологія

Спеціалізація: 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітньо-професійна програма: Германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська

ОНУ

2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Реалізація категорії модальності».
– Одеса: ОНУ, 2022. – 14 с.

Розробники:

Олена ЛИМАРЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
граматики англійської мови;

Наталія МОЙСЕЄНКО, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
граматики англійської мови.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри граматики англійської
мови

Протокол № 1 від "25" 08 2022 р.

Завідувач кафедри _____ Олена КАРПЕНКО

Погоджено із гарантом ОПП Германські мови та літератури (переклад

включно), перша – англійська _____ Ніна КРАВЧЕНКО

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету романо-
германської філології

Протокол № 2 від "26" серпня 2022 р.

Голова НМК _____ Тетяна ТЕЛЕЦЬКА

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри граматики англійської
мови

Протокол № _____ від " _____ " _____ 2022р.

Завідувач кафедри _____ Олена КАРПЕНКО

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри граматики англійської
мови

Протокол № _____ від " _____ " _____ 2022р.

Завідувач кафедри _____ Олена КАРПЕНКО

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>Очна форма навчання</i>	<i>Заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 змістових модулів – 1	Галузь знань: 03 Гуманітарні науки Спеціальність: 035 Філологія Спеціалізація: 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)	<i>Дисципліна вільного вибору</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		3-й	3-й
		<i>Семестр</i>	
		1-й	1-й
		<i>Лекції</i>	
		год.	год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		36 год.	14 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		54 год.	76 год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: навчити студентів основним принципам та закономірностям граматичної будови речення з модальними дієсловами, загальним та диференційним семантичним значенням модальних дієслів в англійській мові, а також розвинути у студентів розуміння функціонально-граматичної природи категорії модальності, уміння орієнтуватися у науковій лінгвістичній інформації для вирішення складних спеціалізованих завдань та практичних проблем в галузі англійської філології.

Завдання: узагальнити та систематизувати теоретичні знання про структурну організацію англійської мови; розширити нормативні відомості про англійську як іноземну мову; навчити студентів вільно володіти англійськими конструкціями з модальними дієсловами як в письмовому, так і в усному діалогічному та монологічному мовленні.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

а) інтегральної: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, перекладу) та методики навчання іноземних мов у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної й педагогічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

б) загальних:

ЗК09. Здатність спілкуватися іноземними мовами (англійською та німецькою/французькою/іспанською);

ЗК11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

в) спеціальних:

СК01. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ;

СК06. Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати англійську мову в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.

Програмні результати навчання (ПР):

ПР01. Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземними мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації;

ПР10. Знати норми літературної англійської мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності;

ПР12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати: основні принципи та закономірності граматичної будови речення з модальними дієсловами, різні підходи вітчизняних та зарубіжних граматистів до структурних та семантичних особливостей зазначених речень;

вміти: орієнтуватися у науковій лінгвістичній інформації для вирішення складних спеціалізованих завдань та практичних проблем в галузі англійської філології, диференціювати форми та значення модальних дієслів та вільно вживати

їх як в письмовому, так і в усному діалогічному та монологічному мовленні.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Modal Verbs. Their Forms and Meanings.

Тема 1. The category of mood. Meaning and typology. Modal verbs. Their structural and semantic peculiarities.

Тема 2. *Can* and *may* compared. *Must* and *may* compared. Forms and meanings.

Тема 3. *Must*, *have to*, *be to*, *ought to* compared. Forms and meanings.

Тема 4. *Shall* and *should*, *will* and *would* – morphological and semantic peculiarities.

Тема 5. *Need*, *dare* – morphological and semantic peculiarities. Their usage as notional and as modal verbs compared.

Тема 6. The meaning of possibility: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.

Тема 7. The meaning of supposition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.

Тема 8. The meaning of obligation: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.

Тема 9. The meaning of prohibition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.

Тема 10. The meaning of absence of necessity: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.

Тема 11. Emphatic usage of modal verbs. Types of syntactic constructions with emphatic meaning.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього о	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	сп		л	п/с	лаб	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Modal Verbs. Their Forms and Meanings.										
Тема 1. The category of mood. Meaning and typology. Modal verbs. Their structural and semantic peculiarities.	4		2		2	16		2		4
Тема 2. <i>Can</i> and <i>may</i> compared. <i>Must</i> and <i>may</i> compared. Forms and meanings.	6		2		4					4
Тема 3. <i>Must</i> , <i>have to</i> , <i>be to</i> , <i>ought to</i> compared. Forms and meanings.	6		2		4					6
Тема 4. <i>Shall</i> and <i>should</i> , <i>will</i> and <i>would</i> – morphological and semantic peculiarities.	6		2		4	16		2		6
Тема 5. <i>Need</i> , <i>dare</i> – morphological and semantic peculiarities. Their usage as notional and as modal verbs compared.	10		4		6					8
Тема 6. The meaning of possibility: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.	6		2		4	16		2		6
Тема 7. The meaning of supposition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.	10		4		6					8

Тема 8. The meaning of obligation: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.	6		2		4	16		2		6
Тема 9. The meaning of prohibition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.	10		4		6					8
Тема 10. The meaning of absence of necessity: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.	14		6		8	12		2		10
Тема 11. Emphatic usage of modal verbs. Types of syntactic constructions with emphatic meaning.	10		4		6	12		2		10
Підсумкове заняття.	2		2			2		2		
Усього годин	90		36		54	90		14		76

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми / Види завдань	Кількість годин	
		очна	заочна
	Змістовий модуль 1. Modal Verbs. Their Forms and Meanings.		
1	Тема 1. The category of mood. Meaning and typology. Modal verbs. Their structural and semantic peculiarities (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Додаткова література: 1 – tasks 1, 2 p. 73.	2	2
2	Тема 2. <i>Can</i> and <i>may</i> compared. <i>Must</i> and <i>may</i> compared. Forms and meanings (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – tasks 22-24 p. 126-128.	2	
3	Тема 3. <i>Must, have to, be to, ought to</i> compared. Forms and meanings (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – task 59 p. 148, task 70 p. 154.	2	
4	Тема 4. <i>Shall</i> and <i>should, will</i> and <i>would</i> – morphological and semantic peculiarities (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – task 104 p.171, tasks 111, 112 p. 175.	2	2
5	Тема 5. <i>Need, dare</i> – morphological and semantic peculiarities. Their usage as notional and as modal verbs compared (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – task 89 p. 162, task 99 p. 168.	4	
6	Тема 6. The meaning of possibility: morphological and semantic means of expressing with modal verbs (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – task 123 p. 180, task 128 p. 182.	2	2
7	Тема 7. The meaning of supposition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – task 126 p.182; 2 – task 164 p. 118.	4	
8	Тема 8. The meaning of obligation: morphological and semantic means of expressing with modal verbs (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – tasks 130, 131 p. 183-184.	2	2

9	Тема 9. The meaning of prohibition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – tasks 51, 52 p. 144; task 135 p. 105.	4	
10	Тема 10. The meaning of absence of necessity: morphological and semantic means of expressing with modal verbs (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – tasks 88-90 p. 162-163.	6	2
11	Тема 11. Emphatic usage of modal verbs. Types of syntactic constructions with emphatic meaning (обговорення нової теми, виконання практичних вправ). Основна література: 1 – tasks 72-75 p. 155-156.	4	2
12	Підсумкове заняття.	2	2
	Разом	36	14

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ Види завдань	Кількість годин	
		очна	заочна
	Змістовий модуль 1. Modal Verbs. Their Forms and Meanings.		
1	<p>Тема 1. The Meaning of Modality. Subjective and Objective Modality. Modal Verbs as one of the means of expressing modality. Modal Verbs as the so-called Defective Verbs.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 2 – р. 9, 18-30. Додаткова література: 1 – р. 15-23.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Додаткова література: 1 – tasks 3-5 p. 75-76.</p>	2	4
2	<p>Тема 2. <i>Can / could, may / might, must</i> with the perfect infinitive compared. <i>Can</i> and <i>may</i> in set expressions and clichés.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 26-30, 37-46, 51-57.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 1–tasks 25, 26 p. 129-130; tasks 42, 43 p. 139, task 46 p. 142.</p>	4	4
3	<p>Тема 3. <i>Must, have to, be to</i> in set expressions and clichés. The use of <i>must, have to, be to</i> in indirect speech.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 57, 62-65, 67-72.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 1 – tasks 53-55 p.145-146, tasks 60, 61 p. 148-149.</p>	4	6
4	<p>Тема 4. <i>Must, should, ought to</i> compared. Forms and meanings. <i>Shall / should</i> in set expressions and clichés. <i>Will / would</i> in set expressions and clichés. The use of emotional <i>should</i> in rhetoric questions and in subordinate object and attributive clauses.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – 74-85, 101, 111.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 1 –tasks 76-78 p. 156-157, task 83 p. 160, tasks 115-116 p. 176-177.</p>	4	6

5	<p>Тема 5. The use of <i>need</i> with the infinitive and gerund, structural and semantic peculiarities. The use of <i>need</i> in interrogative sentences, structural and semantic peculiarities.</p> <p><i>Need and dare</i> in set expressions and clichés.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 87-97.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 1 – task 93 p, 164, tasks 100-102 p. 169-170.</p>	6	8
6	<p>Тема 6. The meaning of possibility. Semantic difference between the present and past forms of modal verbs with the Perfect Infinitive.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 30-32, 42, 71; 3 – р. 136-138.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 2 – tasks 128-130 p. 102-103.</p>	4	6
7	<p>Тема 7. The meaning of supposition. Different degrees of certainty in sentences with modal verbs.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 39-41, 55-56, 76, 103-105.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 2 – tasks 168-170 p. 120-121, tasks 179-180 p. 125.</p>	6	8
8	<p>Тема 8. The meaning of obligation. <i>Should, ought to, was (were) to</i> with the perfect infinitive compared. <i>Must, should, ought to</i> compared. Forms and meanings.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 51-53, 63-64, 74-75, 78-81, 99.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 2 – tasks 131-135 p. 103-105.</p>	4	6

9	<p>Тема 9. The meaning of prohibition. Means of expressing prohibition in different communicative situations. Degrees of necessity in sentences with modal verbs.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 54, 71, 78, 95.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 1 – task 51 p. 144, task 90 p. 163, task 3 p. 192.</p>	6	8
10	<p>Тема 10. The meaning of absence of necessity</p> <p>Absence of necessity and obligation in sentences with modal verbs. <i>Shouldn't, oughtn't to, needn't</i> with the perfect infinitive compared.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 64-65, 90-92.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 1 – tasks 53-56 p. 145-147, tasks 91-93 p. 163-164.</p>	8	10
11	<p>Тема 11. Emphatic meaning of modal verbs. Emphatic usage of modal verbs in certain types of sentences and in particular constructions.</p> <p><i>Опрацювання теоретичного матеріалу (конспект, таблиці, схеми).</i></p> <p>Основна література: 1 – р. 45, 55, 83-85, 100.</p> <p><i>Виконання практичних письмових вправ.</i></p> <p>Основна література: 1 – task 79 p. 158, task 116 p. 176-177; 2 – task 190 p. 130.</p>	8	10
	Разом	54	76

9. Методи навчання

Словесні: розповідь, пояснення, бесіда (обговорення проблемних ситуацій), робота з навчальною літературою.

Наочні: ілюстрація, демонстрація.

Практичні: самостійні завдання, тренувальні практичні вправи (усні та письмові) рецептивні, репродуктивні та продуктивні, перекладні некомунікативного, умовно-комунікативного та комунікативного видів.

10. Форми контролю і методи оцінювання

Методи поточного контролю: оцінювання усних відповідей, письмових завдань.

Підсумковий контроль: формою підсумкового контролю в рамках дисципліни є залік.

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти

За системою ОНУ імені І.І.Мечникова	Оцінка ECTS	Визначення
1	2	3
90–100	A	Здобувач вищої освіти повно та ґрунтовно засвоїв всі теми робочої програми з навчальної дисципліни, вміє вільно та самостійно викласти зміст всіх питань програми навчальної дисципліни, розуміє її значення для своєї професійної підготовки, повністю виконав усі завдання з кожної теми поточного контролю.
85–89	B	Здобувач вищої освіти недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв окремі теми робочої програми навчальної дисципліни. Вміє самостійно викласти зміст основних питань програми навчальної дисципліни, виконав завдання з кожної теми поточного контролю в цілому.
75–84	C	Здобувач вищої освіти недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв деякі теми робочої програми, не вміє самостійно викласти зміст деяких питань програми навчальної дисципліни. Окремі завдання з кожної теми поточного контролю виконав не в повному обсязі.
70–74	D	Здобувач вищої освіти засвоїв лише окремі теми робочої програми. Не вміє вільно і самостійно викласти зміст основних питань навчальної дисципліни, не виконав окремі завдання поточного контролю з кожної теми.
60–69	E	Здобувач вищої освіти засвоїв лише окремі теми робочої програми. Не вміє достатньо самостійно викласти зміст більшості питань програми навчальної дисципліни. Виконав лише окремі завдання з кожної теми поточного контролю в цілому.
35–59	FX	Здобувач вищої освіти не засвоїв більшості тем робочої програми, не вміє викласти зміст більшості основних питань з навчальної дисципліни. Не виконав більшості завдань з кожної теми, поточного контролю.
0–34	F	Здобувач вищої освіти не засвоїв програму навчальної дисципліни, не вміє викласти зміст жодної

11. Питання для поточного контролю

1. The category of mood. Meaning and typology.
2. Modal verbs. Their structural and semantic peculiarities.
3. The Meaning of Modality. Subjective and Objective Modality. Modal Verbs as one of the means of expressing modality.
4. Modal Verbs as the so-called Defective Verbs.
5. *Can* and *may* compared. Forms and meanings.
6. *Must* and *may* compared. Forms and meanings.
7. *Can / could, may / might, must* with the perfect infinitive compared.
8. *Can* and *may* in set expressions and clichés.
9. *Must, have to, be to, ought to* compared. Forms and meanings.
10. *Must, have to, be to* in set expressions and clichés.
11. The use of *must, have to, be to* in indirect speech.
12. *Shall* and *should* – morphological and semantic peculiarities.
13. *Will* and *would* – morphological and semantic peculiarities.
14. *Need, dare* – morphological and semantic peculiarities. Their usage as notional and as modal verbs compared.
15. *Must, should, ought to* compared. Forms and meanings.
16. *Shall / should, will / would* in set expressions and clichés.
17. The use of emotional *should* in rhetoric questions and in subordinate object and attributive clauses.
18. The meaning of possibility: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.
19. The use of *need* with the infinitive and gerund, structural and semantic peculiarities.
20. The use of *need* in interrogative sentences, structural and semantic peculiarities.
21. *Need* and *dare* in set expressions and clichés.
22. The meaning of supposition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.
23. The meaning of possibility. Semantic difference between the present and past forms of modal verbs with the Perfect Infinitive.
24. The meaning of obligation: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.
25. *Should, ought to, was (were) to* with the perfect infinitive compared. *Must, should, ought to* compared.
26. The meaning of supposition. Different degrees of certainty in sentences with modal verbs.
27. The meaning of prohibition: morphological and semantic means of expressing with modal verbs.
28. Means of expressing prohibition in different communicative situations. Degrees of necessity in sentences with modal verbs.
29. The meaning of absence of necessity: morphological and semantic means of expressing

with modal verbs.

30. *Shouldn't, oughtn't to, needn't* with the perfect infinitive compared.

31. Emphatic usage of modal verbs. Types of syntactic constructions with emphatic meaning.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

У ході поточного контролю студент може отримати максимальну оцінку (100 балів) за кожну тему змістового модуля. Загальна оцінка з навчальної дисципліни – це є середнє арифметичне суми балів за поточний контроль. Здобувач вищої освіти одержує підсумкову оцінку, якщо за результатами поточного контролю він набрав за кожну тему 60 і більше балів.

Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше 60 балів, або якщо він набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він повинен виконати залікове завдання (див. Перелік питань для поточного контролю) і з урахуванням його результатів отримати відповідну кількість залікових балів із дисципліни.

Поточний контроль											Загальна оцінка
Змістовий модуль 1											
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Реалізація категорії модальності».
2. Силабус навчальної дисципліни «Реалізація категорії модальності».

14. Рекомендована література

Основна

1. Морозова І. Б., Пожарицька О. А. The Use of Modal Verbs & Moods: Навч. посібник. Ч. 1. Київ, 2021. 246 с.
2. Thompson A. J., Martinet A. V. A Practical English Grammar. Oxford University Press, 2010. 383 p.
3. Swan M. Practical English Usage. Oxford University Press, 2010. 658 p.

Додаткова

1. Морозова І. Б., Пожарицька О. А. The Use of Modal Verbs & Moods: Навч. посібник. Ч. 2. Київ, 2022. 196 с.
2. Морозова І. Б., Чайковська І. Ф. The Use of Modal Verbs : Навч. посібник. Одеса, 2008. 126 с.
3. Черноватий Л.М. Практична граматики англійської мови з вправами. Том 2: Посібник для студентів вищих закладів освіти / Л. М. Черноватий, В. І. Карабан, І. Ю. Набокова, В. О. Дмитренко, О. В. Ребрій, С. Г. Мащенко. Вінниця : Нова Книга, 2005. 288 с.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Електронна бібліотека «УКРАЇНІКА» <http://irbis-nbuv.gov.ua>
2. Сайт бібліотеки ім. В. І. Вернадського : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Наукова бібліотека ОНУ:
 - загальний електронний каталог НБ ОНУ: <http://lib.onu.edu.ua/elektronnyj-katalog/>
 - електронна бібліотека підручників: <http://lib.onu.edu.ua/elektronnaya-biblioteka-uchebnikov/>